

*Τεχνολογικό Ίδρυμα Πειραιά
Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας
Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής*

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

Θ έ μ α :

**« Η Δράση Της Αγροτικής Τράπεζας Της Ελλάδος
Στο Πλαίσιο Της Ελληνικής Οικονομίας »**

Επόπτης καθηγητής : Δρ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Γ. ΠΑΝΑΓΟΥ

Σπουδαστής : ΣΤΡΟΓΓΥΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ 12340

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	σελ.3
Πρόλογος.....	σελ.4
Εισαγωγή.....	σελ.5

1.ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1	Το τραπεζικό σύστημα	σελ.6
1.1.1	Οι εμπορικές τράπεζες και η λειτουργία τους.....	σελ.7-9
1.1.2	Η Κεντρική Τράπεζα και ο ρόλος της.....	σελ.10-11
1.1.3	Τα ειδικά πιστωτικά ιδρύματα, συνεταιριστικές Τράπεζες και η λειτουργία τους.....	σελ.12
1.2	Συνοψίζοντας τις κυριότερες παραμέτρους του τραπεζικού συστήματος.....	σελ.13

2.ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1	Ιστορική αναδρομή της Αγροτικής Τράπεζας Της Ελλάδας.....	σελ.14-15
2.2	Η Αγροτική Πίστη.....	σελ.16
2.2.1	Ο βασικός στόχος της Αγροτικής Πίστης.....	σελ.17
2.2.2	Η εξέλιξη της Αγροτικής Πίστης.....	σελ.17
2.2.3	Προϋποθέσεις άσκησης της Αγροτικής Πίστης...	σελ.18
2.2.3.1	Γενικές Αρχές.....	σελ.18
2.2.3.2	Βασικές Προϋποθέσεις.....	σελ.18
2.2.3.3	Ουσιαστικές Προϋποθέσεις.....	σελ.19
2.3	Η ιστορική πορεία της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδας.....	σελ.20
2.3.1	Σκοποί και εργασίες της Αγροτικής Τράπεζας Της Ελλάδας.....	σελ.20-21

2.4	Οι τρεις φάσεις στην ιστορία της ΑΤΕ.....σελ.22
2.4.1	Η Πρώτη φάση (1929-1959).....σελ.22
	1)Προπολεμική.....σελ.23
	2)Πολεμική-Κατοχική.....σελ.23-24
	3)Μεταπολεμική.....σελ.25
	Η δράση της ΑΤΕ κατά την Γ' περίοδο (μεταπολεμική).....σελ.26
2.4.2	Η Δεύτερη φάση (1960-1998)
	Περίοδος Γενικής Ανασυγκρότησης.....σελ.27-30
2.4.2.1	Γενικές εξελίξεις.....σελ.31-34
2.4.2.2	Κοινοτική Πολιτική στον Αγροτικό Τομέα.....σελ.35-36
2.4.3	Η Τρίτη φάση (1999 μέχρι σήμερα)
	Νέα Εποχή.....σελ.37-39
2.5	ΑΤΕ -Τέλος Εποχής.....σελ 39-41

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στη συγγραφή της πτυχιακής μου εργασίας με θέμα: τη δράση της αγροτικής τράπεζας της Ελλάδος στο πλαίσιο της Ελληνικής οικονομίας, συνέβαλλαν πολλοί άνθρωποι, όχι μόνο με την παροχή πληροφοριών, αλλά με την πηγαία διαθεσή τους να μεταδώσουν τις γνώσεις τους και την εμπειρία τους από την μακρόχρονη ενασχόλησή τους με θέματα που αφορούν το αντικείμενο των σπουδών μου, την οργάνωση και διοίκηση μιας επιχείρησης.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του Τ.Ε.Ι Πειραιά, της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας που κατά την διάρκεια των σπουδών μου προσπάθησαν να μεταδώσουν σε μένα και στους συμφοιτητές μου τις γνώσεις τους και να λύσουν όποιες τυχόν απορίες είχαμε. Ιδιαίτερα θα θελα να ευχαριστήσω τον κύριο Πανάγου για την συμβολή του και την καθοδήγησή του στη συγγραφή της πτυχιακής μου εργασίας.

Καθοριστικό ρόλο στην επιτυχή περάτωση της πτυχιακής μου εργασίας διαδραμάτισαν και οι υπάλληλοι της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος του Καταστήματος της Πλατείας Καλογήρων στη Δάφνη στο οποίο πραγματοποίησα την εξάμηνη μου πρακτική άσκηση. Συγκεκριμένα θα ήθελα να ευχαριστήσω την Διευθύντρια του καταστήματος κα. Καρανάση Άννα, όπως και τους υπόλοιπους υπαλλήλους του καταστήματος Φούντα Ειρήνη, Σιατρα Άννα. Όλοι τους με δέχτηκαν με ιδιαίτερα ζεστό τρόπο και μου συμπαραστάθηκαν σε εργασιακό αλλά και σε προσωπικό επίπεδο.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, που σε όλη τη διάρκεια της φοιτητικής μου περιόδου, στάθηκαν δίπλα μου παρεχοντάς μου υλική αλλά κυρίως ηθική συμπαράσταση για να μπορέσω εγώ να πραγματοποιήσω τα όνειρά μου!

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η πτυχιακή αυτή εργασία έχει ως θέμα τη δράση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος στο πλαίσιο της Ελληνικής οικονομίας. Όπως είναι γνωστό η Α.Τ.Ε ήταν μία από τις μεγαλύτερες εμπορικές ελληνικές τράπεζες με πολλά καταστήματα σε όλη την Ελλάδα και σε ορισμένες από τις μεγάλες πόλεις της Γερμανίας.

Ξεκίνησε αρχικά ως ένας ειδικός αγροτικός πιστωτικός οργανισμός που στα πλαίσια της κρατικής αγροτικής πολιτικής, εξασφάλισε στους αγρότες χρηματικά κεφάλαια από επιχορηγήσεις. Τους παρείχε ακόμη τεχνικά μέσα για την περάτωση των γεωργικών εργασιών και τους ώθησε στη σύνταξη μακροπρόθεσμων επενδυτικών σχεδίων.

Η Α.Τ.Ε διεύρυνε τις δραστηριότητες της και στον εξωγεωργικό τομέα και θεωρούταν μία από τις πιο σύγχρονες εμπορικές τράπεζες που συνδυάζει ολοκληρωμένα πακέτα τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών. Μαζί με τον όμιλο των θυγατρικών Εταιρειών πρωταγωνίστησαν στην ελληνική αγορά.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πτυχιακή εργασία με θέμα: την δράση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος στο πλαίσιο της Ελληνικής Οικονομίας, χωρίζεται σε δύο βασικά κεφάλαια.

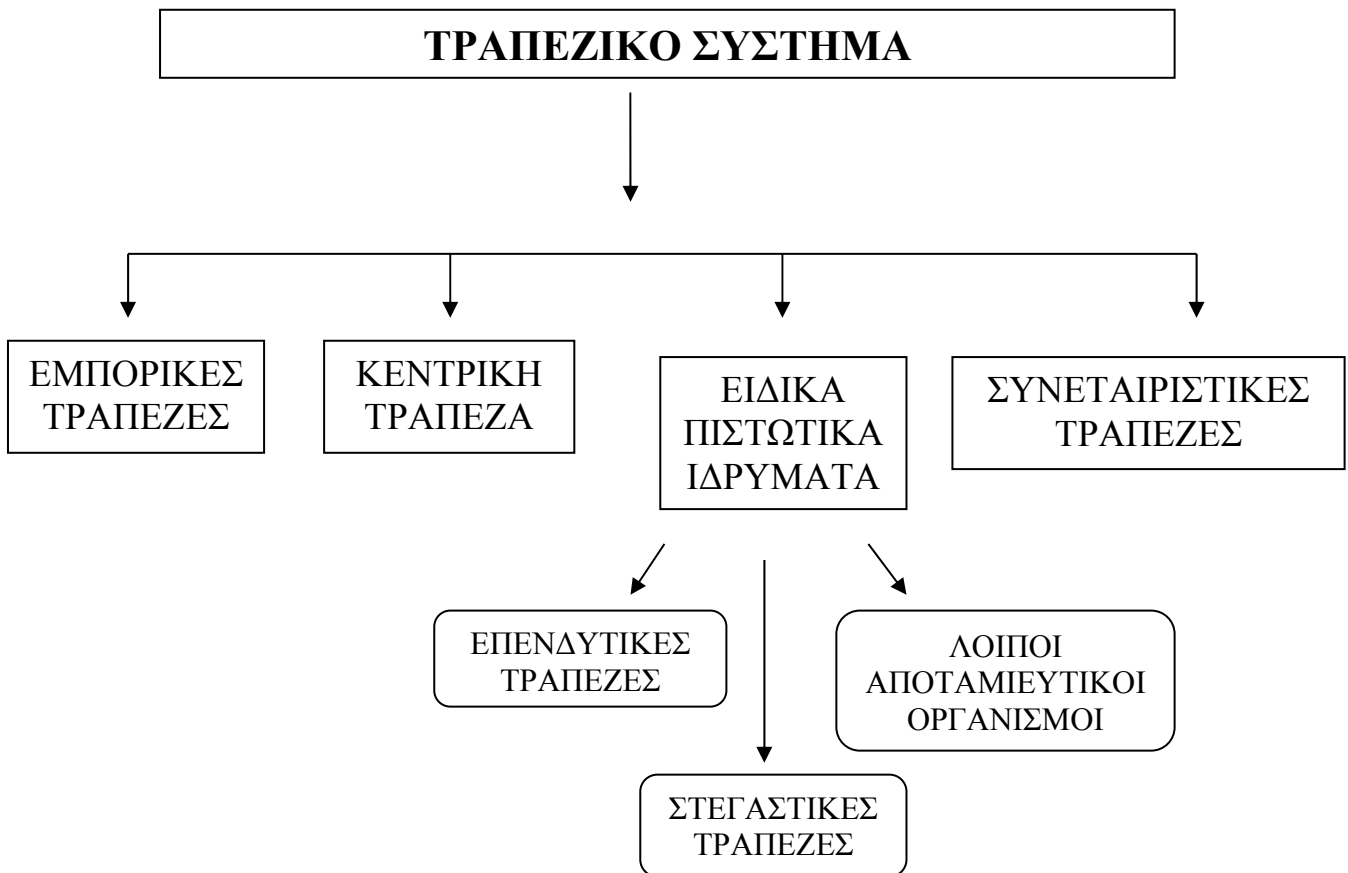
Στο **πρώτο κεφάλαιο** γίνεται αναφορά στη λειτουργία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Περιγράφονται τα είδη τραπεζών που δραστηριοποιούνται (εμπορικές, κεντρική τράπεζα, ειδικά πιστωτικά ιδρύματα και συνεταιριστικές τράπεζες). Γίνεται λεπτομερής ανάλυση στη λειτουργία των εμπορικών τραπεζών στις οποίες ανήκε και η Α.Τ.Ε, καθώς και ιδιαίτερη αναφορά στην παρουσία της Κεντρικής Τράπεζας.

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** που αποτελεί και το βασικό θέμα της εργασίας, γίνεται μια λεπτομερής ιστορική αναδρομή της πορείας της Αγροτικής Τράπεζας. Μια ιστορική αναδρομή που θα μας γυρίσει πίσω στην ίδρυση της Α.Τ.Ε (1929) και μέσα από τις τρεις περιόδους που διαχωρίζεται θα μας φτάσει στην σημερινή κατάσταση της Αγροτικής Τράπεζας (Τράπεζα Πειραιώς) έπειτα από μεγάλα γεγονότα και μέσα από το πρίσμα των αριθμών. Ξεκινώντας θα διεισδύσουμε στο Τραπεζικό Σύστημα και στις λειτουργίες των τραπεζών μέσα σε αυτό. Θα αναλύσουμε την οικονομική κατάσταση της χώρας και τις δυσκολίες που αντιμετώπισε η ΑΤΕ αλλά και ο Αγροτικός Τομέας τις δεκαετίες που πέρασαν, όπου μέχρι το 1991 και λόγω των εξελίξεων στο θεσμικό πλαίσιο του τραπεζικού συστήματος οδηγήθηκε η ΑΤΕ στην μετατροπή της από κοινωφελές πιστωτικό ίδρυμα σε Ανώνυμη Εταιρεία. Έτσι μία Νέα Εποχή ξεκίνησε για την ΑΤΕ και την αγροτική κοινωνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1 Το τραπεζικό σύστημα

Το τραπεζικό σύστημα περιλαμβάνει το σύνολο των τραπεζών που δραστηριοποιούνται στην παγκόσμια αγορά διακίνησης του χρήματος. Όσον αφορά τα ελληνικά δεδομένα είναι γνωστό ότι τη μερίδα του λέοντος κατέχουν οι εμπορικές τράπεζες. Επίσης, τραπεζικές εργασίες εκτελούν και τα ειδικά πιστωτικά ιδρύματα, οι συνεταιριστικές τράπεζες και φυσικά η Κεντρική τράπεζα. Η λειτουργία του τραπεζικού συστήματος φαίνεται στο Σχ.1

Σχ. 1 Η λειτουργία του Τραπεζικού Συστήματος

1.1.1 Οι εμπορικές τράπεζες και η λειτουργία τους

Με τον όρο εμπορική τράπεζα εννοούμε τον οικονομικό Οργανισμό που έχει ως βασική λειτουργία τον έντοκο δανεισμό. Η τράπεζα δανείζει κεφάλαια σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου με σκοπό να καλύψει τις ανάγκες των πελατών της. Οι κυριότερες κατηγορίες τραπεζικών δανείων είναι τα δάνεια καταναλωτικής πίστης (για αγορά ειδών διαρκείας και υπηρεσιών, για κάλυψη διδάκτρων – σπουδών, προσωπικά δάνεια, για αγορά αυτοκινήτων, μοτοσυκλετών, σκαφών αναψυχής και εξωλέμβιων μηχανών, οικιακού εξοπλισμού και επίπλωσης, ηλεκτρικών ειδών, επαγγελματικού εξοπλισμού κ.λ.π.), τα δάνεια με ανοικτό λογαριασμό όπου η τράπεζα ορίζει ένα ανώτατο όριο πίστωσης και ο πιστούχος μπορεί να αποσύρει και να καταθέσει χρηματικά ποσά με αντίστοιχη χρέωση και πίστωση του λογαριασμού του, τα ενυπόθηκα δάνεια όπου ο δανειολήπτης βάζει υποθήκη ακίνητα πράγματα. Ενυπόθηκα είναι συνήθως τα επενδυτικά δάνεια και έχουν τη μορφή τοκοχρεωλυτικού δανείου. Τέλος, υπάρχουν τα δάνεια με ενέχυρο κινητών πραγμάτων όπου διακρίνουμε τις υποκατηγορίες των δανείων με ενέχυρο χρεόγραφα, εμπορεύματα, τιμαλφή και ενεχυρόγραφα Γενικών Αποθηκών. Προκειμένου οι τράπεζες να ανταποκριθούν στον αυξημένο ανταγωνισμό της τραπεζικής αγοράς και στην ποικιλομορφία των αναγκών των δανειοληπτών, οδηγήθηκαν στη δημιουργία πολλών και διαφορετικών προγραμμάτων δανεισμού με όσο το δυνατόν πιο εκλυστικούς όρους για το κοινό.

Η τράπεζα εκτός από τον έντοκο δανεισμό παρέχει και άλλες υπηρεσίες, όπως τα διάφορα είδη καταθέσεων (όψεως, επί προθεσμία, τρεχούμενου λογαριασμού, ταμειυτηρίου κ.λ.π.) Επίσης, προβαίνει στην διακίνηση κάθε μορφής ή υποκατάστατου χρήματος όπως είναι οι συναλλαγματικές, τα γραμμάτια σε διαταγή, οι επιταγές, τα Repos, τα ομόλογα, τα Έντοκα Γραμμάτια του Ελληνικού Δημοσίου, τα εμβάσματα, το συνάλλαγμα κ.λ.π.

Συνοψίζοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η εμπορική τράπεζα είναι μια εμπορική επιχείρηση, το εμπόρευμα της οποίας είναι το *χρήμα*. Η εμπορική τράπεζα διαδραματίζει ρόλο διαμεσολαβητή, αγοράζοντας χρήμα από αυτούς που το διαθέτουν (καταθέτες) και πουλώντας το σε όσους δεν το έχουν προσωρινά και το χρειάζονται (δανειολήπτες). Συνεπώς, κατάθεση ονομάζουμε την περίπτωση αγοράς χρήματος από την τράπεζα για ένα ορισμένο ή αόριστο χρονικό διάστημα, δίνοντας ως αμοιβή στον καταθέτη ένα ποσό που ονομάζεται *τόκος*. Όσο περισσότερο χρήμα προσφέρει ο καταθέτης και όσο μεγαλύτερο είναι το χρονικό διάστημα που τα παραχωρεί στην τράπεζα τόσο μεγαλύτερος είναι ο τόκος που λαμβάνει. Ο τόκος που αντιστοιχεί σε κεφάλαιο 100 € για χρονικό διάστημα ενός έτους ονομάζεται *επιτόκιο*.

Χορήγηση ονομάζεται η ακριβώς αντίθετη διαδικασία. Κάποιος που δεν έχει χρήματα και τα χρειάζεται ζητά από την τράπεζα. Ζητά από την τράπεζα δάνειο με την υπόσχεση ότι μετά από ένα χρονικό διάστημα θα τα επιστρέψει, καταβάλλοντας της γι' αυτήν τη διευκόλυνση κάποιο τόκο.

Διακρίνουμε, λοιπόν, δύο ειδών επιτόκια : το επιτόκιο κατάθεσης, που είναι αυτό που προσφέρει η τράπεζα στους καταθέτες της και το επιτόκιο χορήγησης που αντιστοιχεί σε αυτό με το οποίο η τράπεζα δανείζει χρήματα. Φυσικά, κάθε κατηγορία καταθέσεων και δανείων διαθέτει το δικό της επιτόκιο. **Η διαφορά μεταξύ του επιτοκίου χορήγησης και του επιτοκίου κατάθεσης αποτελεί το ανά ευρώ καθαρό έσοδο της τράπεζας.**

Η τράπεζα ως εμπορική επιχείρηση στοχεύει στο κέρδος. Αυτό προκύπτει σε γενικές γραμμές ως εξής :

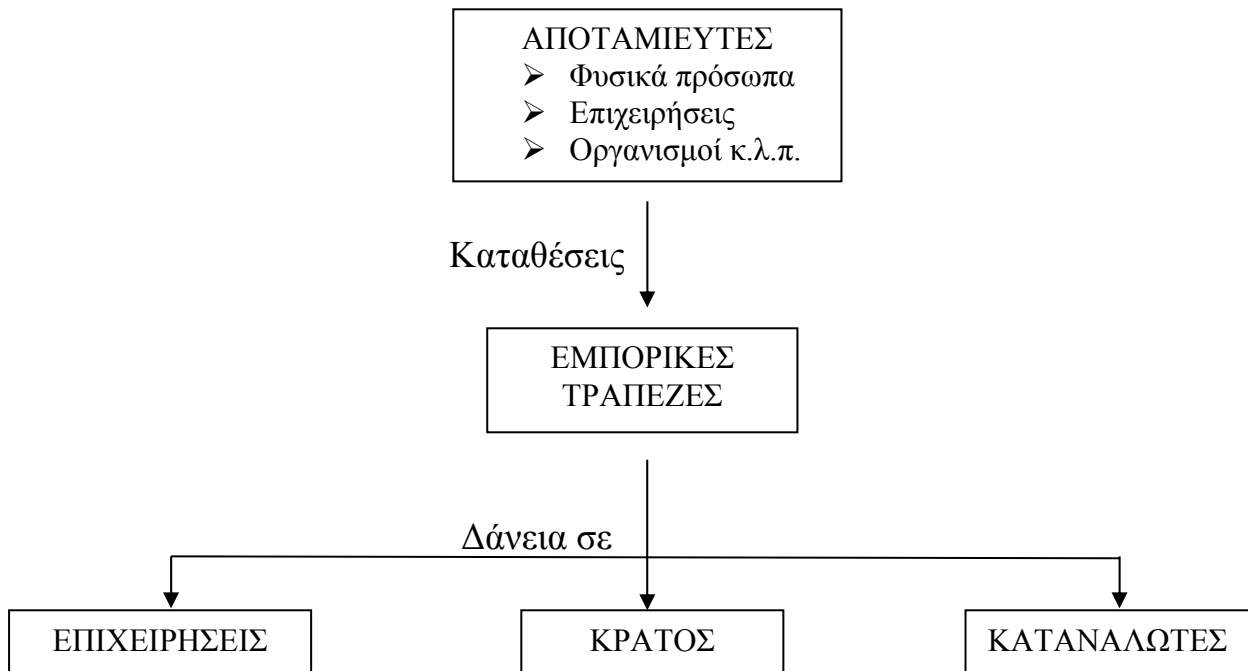
- Έσοδα τόκων από τα δανεισθέντα κεφάλαια
- Λοιπά έσοδα από άλλες, πλην δανεισμού, δραστηριότητες
- Τόκους καταθέσεων
- Έξοδα λειτουργίας (π.χ. μισθοί υπαλλήλων, φόροι, ενοίκια, αποσβέσεις κ.λ.π.)

= ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ (ΟΡΓΑΝΙΚΑ) ΚΕΡΔΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Ο ρόλος των εμπορικών τραπεζών περιγράφεται στο Σχ.2

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Σχ. 2 Ο ρόλος των εμπορικών τραπεζών

1.1.2 Η Κεντρική Τράπεζα και ο ρόλος της

Κεντρική Τράπεζα ή Εκδοτική Τράπεζα ή Εκδοτικό Ίδρυμα λέγεται η τράπεζα που έχει ως αποκλειστικό προνόμιο να εκδίδει χαρτονομίσματα και κέρματα. Δημιουργείται από το κράτος και είναι ουσιαστικά η τράπεζα του κράτους. Μεταξύ των λειτουργιών που επιτελεί, πέντε είναι οι βασικές και παρουσιάζονται στο Σχ. 3 που ακολουθεί :

ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΙΝΑΙ Η ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΟΥ :

- 1) Το Δημόσιο (η Κυβέρνηση) χρησιμοποιεί για να διεκπεραιώνει ορισμένες σημαντικές συναλλαγές
- 2) Ασκει έλεγχο πάνω στη γενική λειτουργία των εμπορικών τραπεζών. Δέχεται, επίσης, τις καταθέσεις τους και χορηγεί δάνεια εφόσον το ζητήσουν
- 3) Έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να εκδίδει χρήμα
- 4) Προσδιορίζει τη σχέση ανταλλαγής του εγχώριου νομίσματος με αντίστοιχα ξένα, δηλ. τις διμερείς συναλλαγματικές ισοτιμίες
- 5) Ασκει τη νομισματική πολιτική της χώρας

Σχ. 3 Οι βασικές λειτουργίες της Κεντρικής Τράπεζας

Αναλύοντας τις προαναφερόμενες πέντε βασικές λειτουργίες που επιτελεί η Κεντρική Τράπεζα, οι υπ' αριθμόν 1, 3 και 4 γίνονται εύκολα αντιληπτές ως προς το περιεχόμενο τους από τον ίδιο τον τίτλο τους. Όσον αφορά την 4^η λειτουργία παρατηρούμε ότι σήμερα η συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος μιας χώρας με αυτό κάποιας άλλης, προσδιορίζεται είτε από την Κεντρική Τράπεζα, είτε από το Κράτος, είτε με συνεργασία αυτών των δύο, είτε αφήνεται στις δυνάμεις της αγοράς και η Κεντρική Τράπεζα απλώς παρεμβαίνει όταν το κρίνει σκόπιμο.

Η 2^η λειτουργία της αφορά τον εποπτικό ρόλο που ασκεί η Κεντρική Τράπεζα όχι μόνο στις εμπορικές τράπεζες αλλά και γενικότερα στο ευρύτερο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Όταν, λοιπόν, λέμε "εποπτικό ρόλο" εννοούμε τον έλεγχο που ασκεί στις εμπορικές τράπεζες με σκοπό να προστατέψει από τη μία πλευρά τους καταθέτες, υποχρεώνοντας τις τράπεζες να προσέχουν σε ποιους δανείζουν για να μη βρεθούν έπειτα σε δύσκολη θέση, αν κάποιος από τους δανειζόμενους δεν εξοφλούν ομαλά τις οφειλές τους, με συνέπεια η τράπεζες να μην μπορούν να επιστρέψουν τα χρήματα στους καταθέτες τους. Από την άλλη πλευρά, η άσκηση ελέγχου αποσκοπεί στην προστασία των δανειζόμενων, υποχρεώνοντας τις τράπεζες να τους εξηγούν επακριβώς τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν.

Τέλος όσον αφορά την 5^η λειτουργία της άσκησης της νομισματικής πολιτικής της χώρας, η Κεντρική Τράπεζα μπορεί να επηρεάσει τον όγκο των δανείων που έχουν την δυνατότητα να παρέχουν οι τράπεζες. Αυτό το πετυχαίνει μέσω της υποχρέωσης των εμπορικών τραπεζών να καταθέτουν σε αυτήν ένα τμήμα των καταθέσεών τους. Από τα παραπάνω, εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι η αυξομείωση του ποσοστού των υποχρεωτικών ρευστών διαθεσίμων επιδρά καταλυτικά στην διαμόρφωση του ύψους των συναλλαγών και συνεπώς στον καθορισμό της ποσότητας χρήματος που κυκλοφορεί στην οικονομία.

Αξίζει όμως να σημειώσουμε ότι αυτός ο τρόπος επηρεασμού της ποσότητας χρήματος που υπάρχει σε μία οικονομία δεν είναι ο μοναδικός για την Κεντρική Τράπεζα (π.χ. μπορεί να κόψει νέο χρήμα κ.λ.π.). Η νομισματική πολιτική δεν είναι τίποτα άλλο, παρά το σύνολο αυτών των αποφάσεων που λαμβάνει η Κεντρική Τράπεζα προκειμένου κάποια μεγέθη για τα οποία είναι υπεύθυνα (π.χ. το ύψος του πληθωρισμού και των επιτοκίων), τα οποία σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την ποσότητα του χρήματος στην οικονομία, να διαμορφωθούν στις τιμές που αυτή επιθυμεί.

1.1.3 Τα ειδικά πιστωτικά ιδρύματα, οι συνεταιριστικές τράπεζες και η λειτουργία τους.

Πέρα από τις εμπορικές τράπεζες οι οποίες εκτελούν το σύνολο των τραπεζικών εργασιών, υπάρχουν και κάποια άλλα πιστωτικά ιδρύματα που δραστηριοποιούνται αποκλειστικά σε ορισμένους χώρους. Στα ειδικά πιστωτικά ιδρύματα συγκαταλέγονται οι **στεγαστικές τράπεζες** που είναι προσανατολισμένες σ' αυτό το είδος των δανείων και δεν παρέχουν, για παράδειγμα, υπηρεσίες εισαγωγών – εξαγωγών. Επιπρόσθετα, οι διάφορες **επενδυτικές τράπεζες** οι οποίες δίνουν έμφαση στη μακροπρόθεσμη δανειοδότηση των επιχειρήσεων και έχουν ως κύρια αποστολή – εκτός από την επίτευξη κέρδους – τη στήριξη κάθε αναπτυξιακής προσπάθειας της χώρας στην οποία λειτουργούν . Τέλος, ως ειδικά πιστωτικά ιδρύματα λογίζονται και οι **λοιποί αποταμιευτικοί οργανισμοί** που συνεργάζονται με τα Ταχυδρομεία, Στην περίπτωση αυτή έμφαση δίνεται στη συλλογή αποταμιεύσεων.

Εν κατακλείδι, στο τραπεζικό σύστημα εκτός από την Κεντρική Τράπεζα, τις εμπορικές τράπεζες και τα ειδικά πιστωτικά ιδρύματα δραστηριοποιούνται και οι συνεταιριστικές τράπεζες. Όπως μαρτυρά και το όνομά τους, οι συνεταιριστικές τράπεζες έχουν ως κύρια αποστολή την εξυπηρέτηση των αναγκών των μελών τους. Λαμβάνουν από τα μέλη τους αποταμιεύσεις και του χορηγούν δάνεια με πιο ευνοϊκούς όρους από αυτούς της αγοράς. Αυτό είναι και το μεγαλύτερο πλεονέκτημα τους. Τα ειδικά πιστωτικά ιδρύματα αν και δεν συγκαταλέγονται στις εμπορικές τράπεζες, εντούτοις θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι λειτουργούν ανταγωνιστικά ως προς αυτές, αφού διαθέτουν μεγάλη εμπειρία και επιπλέον έχουν την τάση να διευρύνουν σιγά – σιγά την γκάμα των παρεχόμενων προϊόντων και υπηρεσιών τους, φιλοδοξώντας να αποσπάσουν νέους πελάτες από τις εμπορικές τράπεζες. Άλλωστε, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις τέτοιων εξειδικευμένων τραπεζών που τα τελευταία χρόνια μετατράπηκαν σε εμπορικές (π.χ. η Αγροτική Τράπεζα και η Aspis Bank).

1.2 Συνοψίζοντας τις κυριότερες παραμέτρους του τραπεζικού συστήματος

Όταν αναφερόμαστε στο τραπεζικό σύστημα μιας χώρας, εννοούμε σύνολο των εμπορικών τραπεζών, την Κεντρική Τράπεζα, τις συνεταιριστικές τράπεζες και τα ειδικά πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν σε κάθε χώρα, καθώς και το γενικότερο θεσμικό πλαίσιο που ορίζει τα θέματα της τραπεζικής λειτουργίας. Βέβαια ένας τέτοιος ορισμός με στενά "τοπικά όρια" δεν θα μπορούσε σήμερα να είναι ακριβής, καθώς με τη δημιουργία ζώνης του ευρώ και την αλματώδη τεχνολογική ανάπτυξη, οι τράπεζικές και γενικότερα οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μπορούν να λαμβάνουν χώρα και εξ' αποστάσεως (π.χ. μέσω διαδικτύου), χωρίς να απαιτείται η φυσική παρουσία στη χώρα.

Ειδικά για τις συνιστώσες του τραπεζικού συστήματος διαπιστώνουμε :

- A) Εμπορική τράπεζα ονομάζουμε το πιστωτικό ίδρυμα που ως κύρια δραστηριότητα έχει την αποδοχή καταθέσεων και τη χορήγηση δανείων, με αποκλειστικό σκοπό την επίτευξη κέρδους.
- B) Η Κεντρική Τράπεζα εκτελεί πέντε βασικές λειτουργίες, οι κυριότερες εκ των οποίων είναι η κοπή χρήματος και η άσκηση νομισματικής πολιτικής.
- Γ) Τα ειδικά πιστωτικά ιδρύματα εκτελούν μέρος μόνο των τραπεζικών εργασιών.
- Δ) Οι συνεταιριστικές τράπεζες επιδιώκουν την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των μελών τους, παρέχοντας τους προϊόντα και υπηρεσίες με προνομιακούς όρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1 Ιστορική αναδρομή της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος

Είναι πολύ δύσκολο να μιλήσει κάποιος για την ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος (ΑΤΕ), χωρίς να αναφερθεί στο μεγάλο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό πρόβλημα της νεώτερης Ελλάδας, το Αγροτικό ζήτημα.

Η ΑΤΕ ιδρύθηκε το 1929, ως αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένης ανάγκης του αγροτικού κόσμου και συγκεκριμένης αγροτικής πολιτικής εκείνης της εποχής. Η μεγάλη <Αγροτική Μεταρρύθμιση> που εξήγγειλε το 1917 στη Θεσσαλονίκη η προσωρινή κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου, άνοιξε το δρόμο για την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών και την διανομή τους στους αγρότες. Τα φλεγόμενα ζητήματα της εποχής εκείνης ήταν η απαλλοτρίωση των εθνικών γαιών και το θέμα των τσιφλικιών της Βορείου κυρίως Ελλάδας. Τα προβλήματα του Έλληνα αγρότη ήταν δύο: η διανομή της γής και η χρηματοδότηση της αγροτικής παραγωγής.

Το αίτημα για την ίδρυση ενός αγροτικού πιστωτικού οργανισμού συνέπεσε με την ύπαρξη στην πολιτική σκηνή των δύο μεγάλων προσωπικοτήτων, του Ελ. Βενιζέλου και του Αλεξ. Παπαναστασίου, οι οποίοι πέτυχαν στις 27/09/1929 την ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας.

Η ΑΤΕ υπήρξε ο βασικός ρυθμιστής και στυλοβάτης της αγροτικής ανάπτυξης της χώρας. Όχι απλά απάλλαξε το μικρομεσαίο αγρότη από το τοκογλυφικό κεφάλαιο, αλλά συνδύασε τις επιχορηγήσεις της με την παροχή τεχνοοικονομικών υπηρεσιών, που έφταναν μέχρι τη σύνταξη των επενδυτικών σχεδίων των αγροτών.

Η ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος αποτέλεσε σταθμό στην προσπάθεια του κράτους για την ανάπτυξη και την οργάνωση της Αγροτικής πίστωσης (για την οποία θα μιλήσουμε λίγο παρακάτω) στην Ελλάδα.

Όλος ο πολιτικός κόσμος και η Βουλή κατά τη συζήτηση του νομοσχεδίου και εκτός αυτής επικράτησε με ειλικρινείς εκδηλώσεις την ίδρυση της τράπεζας, οι δε εφημερίδες υποδέχτηκαν με ενθουσιώδη σχόλια την ψήφιση του σχετικού νόμου. Ο αγροτικός πληθυσμός αποδέχθηκε με αληθινή συγκίνηση και χαρά την ίδρυση του πιστωτικού του ιδρύματος, τον οποίο θα τον απέλασε αφ' ενός από την τοκογλυφία και αφ' ετέρου θα ήταν επιπλέον γι' αυτόν ο καθοδηγητής και ο παραστάτης στην ανάπτυξη, τόσο της ατομικής του οικονομίας όσο και της γεωργικής στο σύνολό της, και ασφαλώς δεν διεψεύσθηκε η ελπίδα του, γιατί είδε τον εκπρόσωπο της Τραπέζης, όχι σαν υπάλληλο απλό αλλά ως απόστολο και αγωνιστή, τον δε εαυτό του όχι σαν πελάτη και αντικείμενο εκμεταλλεύσεως αλλά ως εργάτη έχοντας ανάγκη έναν καθοδηγητή για την διαχείριση των συμφερόντων του. Τέλος πείστηκε ότι το στοργικό ενδιαφέρον των οργάνων της Τράπεζας θα συντελέσει στα μέγιστα για την ευημερία αυτού και της οικογενειάς του.

Η Αγροτική Τράπεζα ήταν νομικό πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου και όχι δημοσίου και οι υπάλληλοι της ήταν ιδιωτικοί. Το χαρακτηρισμό αυτό αποδέχτηκαν οι αποφάσεις των ανωτέρω δικαστηρίων και του συμβουλίου της Επικρατείας. Η Αγροτική Τράπεζα για την άσκηση της αγροτικής πίστης* και την παροχή στους αγρότες πιστώσεων και άλλων ενισχύσεων και για την εκτέλεση παραλλήλως τραπεζικών εργασιών, δεν αποβλέπει στην εκπλήρωση σκοπών των οποίων η εκτέλεση ανήκει στο κράτος, ούτε αποτελεί μέρος της διοίκησης του κράτους.

2.2 Η Αγροτική Πίστη

Αγροτική πίστη λεγόταν η πίστη που είχε ως αντικείμενο ενδιαφέροντος της τον τομέα της αγροτικής οικονομίας ο οποίος περιλάμβανε τη εκμετάλλευση του,κτηνοπτηνοτροφικού,γεωργικού αλιευτικού και δασικού πλούτου της χώρας.

Επειδή με αυτήν ενισχύονταν κυρίως μικρές αγροτικές εκμεταλλεύσεις και ασθενείς ιδιωτικές οικονομίες, γι' αυτό δεν είχε κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Αποσκοπούσε στην αύξηση της αποδοτικότητας των ενισχυομένων εκμεταλλεύσεων,στην εξασφάλιση των μέσων για την βελτίωση των καλλιεργητικών μεθόδων και γενικά, στην ανύψωση του βιοτικού επιπέδου των αγροτών.

Αποστολή της ήταν να παρέχει τα αναγκαία πιστωτικά μέσα για την εντατικοποίηση των καλλιεργειών, την ορθολογικότερη οργάνωση και παραγωγικότερη αξιοποίηση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και την μεγιστοποίηση του αναμενόμενου του οικονομικού αποτελέσματος.

Προϋπόθεση για την ομαλή λειτουργία του θεσμού της αγροτικής πίστης ήταν η σωστή χρήση των δανείων εκ μέρους των πιστούχων που τα πήραν και η έγκαιρη επιστροφή τους στον πιστοδότη οργανισμό. Χρησιμοποίηση, λοιπόν, των δανείων για σκοπούς διαφορετικούς από εκείνους για τους οποίους πάρθηκαν συντελεί,αφ' ενός μεν στην αποστέρηση της εκμετάλλευσης του πιστούχου από τα αναγκαία για τη λειτουργία της κεφάλαια,αφ' ετέρου δε στην επιβάρυνση της οικονομίας του με τα πρόσθετα ,από τα δάνεια, βάρη.

2.2.1 Οι βασικοί στόχοι της αγροτικής πίστης.

Οι βασικοί στόχοι της αγροτικής πίστης ήταν:

- α. Η υποβοήθηση στην εκτέλεση του γεωργικού προγράμματος της χώρας για την ανάπτυξη της εθνικής παραγωγής.
- β. Η προστασία του ατομικού αγροτικού εισοδήματος και
- γ. Η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των αγροτικών μαζών.

Έτσι η ΑΤΕ με την ορθή άσκηση της αγροτικής πίστης επιτύγχανε, όχι μόνο την αύξηση του εθνικού εισοδήματος αλλά και την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και ανύψωσης του ηθικού και πολιτιστικού επιπέδου των αγροτών, που αποτελούν το μεγαλύτερο και το υγιέστερο τμήμα του Ελληνικού εργατικού δυναμικού.

2.2.2 Η εξέλιξη της αγροτικής πίστης.

Κατά τα πρώτα χρόνια της οργανωμένης κοινωνικής ζωής η πίστη αφορούσε μόνο στην εξασφάλιση στοιχειωδών μέσων καλλιέργειας και διατροφής.

Με την πάροδο όμως του χρόνου, την αύξηση του πληθυσμού και την ανάπτυξη των πληθυσμιακά πολυάριθμων βιομηχανικών πόλεων οι ανάγκες των ανθρώπων για αγροτικά προϊόντα μεγάλωσαν και η αγροτική οικονομία μεταπήδησε από την εκτακτική καλλιέργεια στην εντατική, που χαρακτηριζόταν από την εκμηχάνιση, τη χρησιμοποίηση πιο βελτιωμένων ειδών και μορφών καλλιέργειας αγρών και εκτροφής ζώων καθώς και από τη χρησιμοποίηση γεωργικών φαρμάκων και χημικών λιπασμάτων.

2.2.3 Προϋποθέσεις άσκησης της αγροτικής πίστης

2.2.3.1 Γενικές αρχές

Η ΑΤΕ κατά την άσκηση της αγροτικής πίστης δεν ενεργούσε μηχανικά, άψυχα ή επιμελητηριακά. Δεν αρκούταν στην τοποθέτηση δανειακών κεφαλαίων και στη ρευστοποίηση αυτών.

Ενδιαφερόταν κυρίως στο να κατευθύνει τις ενισχυόμενες αγροτικές εκμεταλλεύσεις σε σκοπούς που εξυπηρετούν το γεωργικό πρόγραμμα του κράτους και να εναρμονίζονται με την ταυτόχρονη εξυπηρέτηση των συμφερόντων των αγροτών και του κράτους.

Γ' αυτό και τα δάνεια τα χορηγούσε μετά από επισταμένη εξέταση των αναγκών της ενισχυόμενης αγροτικής οικονομίας και εφόσον υπήρχαν οι πιο κάτω, συνοπτικά, αναφερόμενες βασικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις.

2.2.3.2 Βασικές προϋποθέσεις

Για να χορηγηθεί ένα δάνειο πρέπει να υπήρχαν οι εξής βασικές προϋποθέσεις:

- α. Το ποσό του δανείου να ήταν ανάλογο προς τις πραγματικές ανάγκες του δανειζόμενου.
- β. Να εξυπηρετούσε πραγματικούς γεωργικούς σκοπούς της ενισχυόμενης αγροτικής εκμετάλλευσης.
- γ. Να αφορούσε δάνεια που είναι ενταγμένα στο γεωργικό πρόγραμμα της χώρας.
- δ. Να ήταν ομαλή και εξασφαλισμένη η επιστροφή του στην Τράπεζα.

2.2.3.3 Ουσιαστικές προϋποθέσεις

Εκτός από τις πιο πάνω βασικές προϋποθέσεις δανεισμού, οι λειτουργοί της Τράπεζας λάμβαναν υπόψη τους, κατά τις δανειοδοτήσεις και τις ακόλουθες ουσιαστικές προϋποθέσεις:

- α. Να αποφεύγεται με το δάνειο ο υπερδανεισμός και η εξαιτίας αυτού υπέρμετρη επιβάρυνση της οικονομίας του πιστούχου.
- β. Να συμμετέχει ο δανειζόμενος με ποσό, ανάλογο των δυνατοτήτων του, γιατί τα διαθέσιμα κεφάλαια της τράπεζας είναι περιορισμένα.
- γ. Να σταθμίζονται κατά το δυνατό καλύτερα, οι πραγματικές ανάγκες του δανειζόμενου, η αντοχή της οικονομίας του και η παραγωγικότητά του και η αποδοτικότητά της εκμετάλλευσής του.
- δ. Να χορηγείται το δάνειο στην κατάλληλη εποχή ώστε τα δανειακά κεφάλαια ούτε να μένουν, για μεγάλα χρονικά διαστήματα, αχρησιμοποίητα, ούτε να θέτονται στη διάθεση των παραγωγών καθυστερημένα.
- ε. Να υπάρχει δυνατότητα παρακολούθησης της σωστής χρησιμοποίησης του δανείου.
- στ. Να ορίζεται ως λήξη του δανείου αυτή που, σε συνάρτηση με την εποχή συγκομιδής ή ολοκλήρωσης της εκτροφής των ζώων και των δυνατοτήτων διάθεσης των προϊόντων.

Ο αργαλειός. Μια μικρή βιοτεχνία πολλαπλών χρήσεων και παραγωγής.

2.3 Η ιστορική πορεία της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδας

2.3.1 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Στο άρθρο 1^ο του ιδρυτικού της νόμου καθορίζονται οι σκοποί της τράπεζας και οι εργασίες τις οποίες δύναται να ενεργεί, οι οποίοι είναι α) η άσκηση της αγροτικής πίστης σε ολη της τη μορφή β) η ενίσχυση της συναιτεριστικής οργάνωσης και γ) η βελτίωση των όρων της διεξαγωγής των γεωργικών εργασιών και συναλλαγών. Προέχει ο κατάλληλος χειρισμός της αγροτικής πίστης της τράπεζας σε συνεννόηση παντα με τις γεωργικές υπηρεσίες του κράτους για την εφαρμογή του γεωργικού προγράμματος με αποτέλεσμα την ανάπτυξη της εθνικής παραγωγής δ) η παραγωγική τοποθέτηση των χορηγουμένων δανείων. Ειδικότερα οι εργασίες είναι οι εξής:

1) Η χορήγηση δανείων, πιστώσεων ανοίχτων λογαριασμών και οποιαδήποτε πίστωση με ή και χωρίς ασφάλεια, σε γεωργούς, γεωργικούς συναιτερισμούς κάθε μορφής και σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα για την καλύτερη διεξαγωγή των γεωργικών επιχειρήσεων

2) Η προμήθεια χρησίων στη γεωργία ειδών και η διάθεση τους τοις μετρητοίς ή και επι πιστώσει σε ενώσεις συναιτερισμών ή μεμονωμένους γεωργούς μαζί με την εγγυητική επιστολή για την επι πιστώσει προμήθεια γεωργικών εργαλείων, μηχανημάτων, χημικών λιπασμάτων και εντομοκτόνων φαρμάκων.

3) Η διευκόλυνσή της από συνεταιριστικές οργανώσεις για την κοινή αποθήκευση, επεξεργασία και πωλήσεις γεωργικών προϊόντων στην αγορά του εσωτερικού και του εξωτερικού.

4) Η ενίσχυση της διαδόσεως τελειότερων μεθόδων καλλιέργειας με την παροχή οδηγιών και με την εκτέλεση των απαιτούμενων μέσων και η τόνωση του πνεύματος της αποταμίευσης, ως και η οργάνωση, ενίσχυση και η διοίκηση υπηρεσιών ή οργανισμών γεωργικών ασφαλίσεων ή αντασφαλίσεων ή και απευθείας απ' τη τράπεζα ασφάλιση γεωργικών προϊόντων και κτηνών χωρίς την διατύπωση των ασφαλιστικών νόμων.

5) Η συστηματοποίηση των γεωργικών προϊόντων σε λογαριασμό των παραγωγών συνεταιρισμένων ή μη, η ενίσχυση της αποστολής αυτών μέχρι των αγορών καταναλώσεως από ειδικό σύστημα εξαγωγικής πίστης, ως και η ενίσχυση της υπηρεσίας ή η συμμετοχή κεφαλαίων σε οργανισμούς, ιδρύματα ή εταιρείες που επιδιώκουν αυτούς τους σκοπούς ή σκοπούς που εξυπηρετούν την αγροτική πίστη.

6) Η τόνωση του συνεργατικού πνεύματος δια της προπαγάνδας και διαπαιδαγωγήσεως των αγροτικών μαζών και η εποπτεία και ο έλεγχος των γεωργικών συνεταιρισμών κάθε βαθμού και κάθε φύσεως.

7) Η διάδοση και η ενίσχυση απ' τις καθαρά οικογενειακές οικοτεχνίες προσαρμοζόμενες προς το γεωργικό περιβάλλον με σκοπό την επικερδή απασχόληση της γεωργικής οικογένειας κατά τη νεκρή γεωργική περίοδο.

Η καλλιέργεια του καπνού

8) Η χρηματοδότηση δανείων, παροχής πιστώσεων ή οποιασδήποτε άλλης δικαιοπραξίας προς οργανισμούς ή εταιρείες ή ως και προς ιδιοκτήτες αλωνιστικών συγκροτημάτων.

Το ποσό που μπορεί να διατεθεί για αυτά τα δάνεια δεν πρέπει να υπερβεί τα 150.000.000

9) Η συγκέντρωση και η διαχείριση γεωργικών προϊόντων και η ίδρυση και εκμετάλλευση εγκαταστάσεων επεξεργασίας και συντήρησης τέτοιων προϊόντων, είτε απευθείας απ' τις τράπεζες είτε για λογαριασμό των παραγωγών συνεταιρισμένων ή μη, είτε για λογαριασμό του κράτους, είτε σε συνεργασία με εταιρείες, συνεταιρισμούς, ιδρύματα, οργανισμούς και σαφώς επιχειρήσεις.

10) Η προστασία της αλιείας και κάθε τέτοιου είδους επιχείρησης καθώς και κάθε δασικής επιχείρησης

2.4 Οι τρεις φάσεις στην πορεία της ΑΤΕ

2.4.1 Η Πρώτη Φάση (1929-1959)

Η πρώτη φάση χαρακτηρίζεται από τις μέχρι αυτοθυσίας προσπάθειες της Διοίκησης και του προσωπικού της ΑΤΕ για να προωθήσουν αντιλήψεις εκσυγχρονισμού και να πείσουν τον αγροτικό κόσμο να στραφεί στη χρήση λιπασμάτων, να καλλιεργήσουν νέες ποικιλίες προϊόντων, να χρησιμοποιήσουν νέες καλλιεργητικές μεθόδους και γενικά να διαδώσουν την τεχνολογία τους στους μικρομεσαίους αγρότες (που ήταν δύσκολο να αποδεχτούν και να εγκαταλείψουν τις πατροπαράδοτες μεθόδους).

Ωστόσο όλες αυτές οι προσπάθειες της αγροτικής γίνανε κάτω από αντίξοες συνθήκες αφού κατά το έτος 1929 (έναρξη εργασιών της) μέχρι το έτος 1952 τα χρόνια που μεσολάβησαν ήταν θλιβερά για όλο το ελληνικό κράτος, ζώντας κατοχικά.

Έτσι για τους λόγους αυτούς, κρίθηκε σκόπιμος ο διαχωρισμός αυτής της φάσεις σε τρεις περιόδους:

- 1) Πρώτη περίοδος. Προπολεμική
Από την σύστασή της μέχρι κ το 1940
- 2) Δεύτερη περίοδος. Πολεμική-Κατοχική
Από το έτος 1941 μέχρι το 1944
- 3) Τρίτη περίοδος. Μεταπελευθερωτική.
Από το έτος 1945 μέχρι κ το 1952

1. ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ

Σε αυτήν την περίοδο τα στοιχεία που μας δίνει η τράπεζα αφορούν το πώς κινήθηκε οικονομικώς μέσα σε αυτό το διάστημα.

Έτσι κατά το έτος 1930 τα συνολικά της κεφάλαια ανέρχονταν σε 1.409.500.000(κεφάλαια 1.112.000.000,καταθέσεις 221.400.000)και πιστώσεις εκ μέρους της Εθνικής 75.900.000 δρχ,είχε χορηγήσεις για διάφορους σκοπούς 868.000.000 δρχ.(καλλιεργητικά δάνεια 499.168.000 δρχ,Δάνεια με ενέχυρο προϊόντων 352.367.000 δρχ και Δάνεια Μ.Μ. Προθεσμίας 16.466.000 δρχ)Πλέον στα πιο πάνω ποσά η Αγροτική Τράπεζα διέθεσε 124.283.000,για την συγκέντρωση σιταριού 19.300.000 δρχ επίσης 14.071.000 προς τον Αυτόνομο Οργανισμό Αγροτικής Πίστewος Κέρκυρας για την αντιμετώπιση διαφόρων αναγκών του.

Τα διατεθέντα κεφάλαια προς τους αγρότες σε αναλογία προς το κυκλοφορούν νόμισμα ήταν 4.896.000.000 δρχ και αντιπροσώπευαν το έτος 1930 το 18%,μετά τη διάθεση του ποσού για την συγκέντρωση σιταριού το 20,45%.Το έτος 1938 στο σύνολο του κυκλοφορούντος νομίσματος 7.238.700.000 δρχ είχαν αντιστοίχως 49,6% και 61%,ενώ κατά το τέλος του έτους 1940 10.602.900.000 δρχ είχαν αντιστοίχως 48,2% και 54,4%.

2. ΠΟΛΕΜΙΚΗ-ΚΑΤΟΧΙΚΗ

Η περίοδος αυτή περιλαμβάνει τη δράση της Τράπεζας κατά τα έτη 1941 ως 1944.

Την δραστηριότητα της ΑΤΕ η οποία ήταν ικανοποιητική κατά την πρώτη περίοδο της λειτουργίας της,ανέκοψε η εμπόλεμος κατάσταση που επικρατούσε στην χώρα εκείνη την εποχή.

Η επικοινωνία και η επαφή των υπηρεσιών της Τράπεζας με τον αγροτικό πληθυσμό απ' το πρώτο έτος της κατοχής άρχισε να χαλαρώνει μέχρι που κατέστη προβληματική κατά το τελευταίο έτος της κατοχής και διακόπηκε τελείως στις αγροτικές περιφέρειες.

Η αυστηροί περιορισμοί στην κυκλοφορία των ανθρώπων και των αγαθών απ'τα στρατεύματα της κατοχής,είχαν ως συνέπεια πολλά υποκαταστήματα της Τράπεζας,απομακρυσμένα από το αστικό κέντρο να διακόψουν την λειτουργία τους.Τα μισά τότε περίπου υποκαταστήματα της Τράπεζας που λειτουργούσαν υπέστησαν ολικές ή και μερικές ζημιές,12 ιδιόκτητα κτήρια της τράπεζας σε διάφορες πόλεις υπέστησαν ζημιές από βομβαρδισμούς και πυρπολήσεις,επίσης 15 μισθωμένα κτήρια υπέστησαν σημαντικές καταστροφές και σε άλλα 38 προξένησαν μερικές ζημιές στις εγκαταστάσεις τους.

Γεωργική πολιτική την περίοδο αυτή εκ μέρους του Ελληνικού κράτους δεν υπήρχε και αν υπήρχε δε θα μπορούσε να ασκηθεί.Έτσι την άσκηση αυτή πήραν στα χέρια τους οι κατακτητές με τρόπο βίαιο και με μοναδικό σκοπό την αφαίρεση και λεηλασία κάθε αγαθού από τους αγρότες.

Έτσι όλος ο γεωργικός και κτηνοτροφικός πλούτος της χώρας αρπάχτηκε και επιτάχθηκε με μεθόδους και μέσα πρωτοφανή για την ανθρώπινη ιστορία.Τέλος η οικονομική εξάρθρωση,ο νομισματικός πληθωρισμός αύξησαν σε τέτοιο βαθμό την δυστυχία ώστε το νόμιμο μέσο πληρωμής η δραχμή να εκμηδενιστεί και να είναι άχρηστη για κάθε συναλλαγή.Η οικονομική ζωή και ο αγώνας για επιβίωση εξαφανίστηκαν.

Στον αγώνα της επιβίωσης και της αντίστασης κατά του κατακτητή η ύπαιθρος και ο αγροτικός πληθυσμός γενικώς υπέφεραν περισσότερο του αστικού πληθυσμού για το λόγω της δράσης των ανταρτικών ομάδων.

Θερισμός του σιταριού

3. ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ

Η περίοδος αυτή περιλαμβάνει την δραστηριότητα της Αγροτικής τράπεζας από το 1945, το πρώτο έτος απελευθέρωσης μέχρι και το έτος 1952.

Το έργο της τράπεζας κατά την περίοδο αυτή υπήρξε από κάθε άποψη, δημιουργικό παρ'όλες τις δυσχέρειες της νομισματικής διαρρύθμισης και της νέας εσωτερικής περιπέτειας, με συνέπεια την έντονη δράση σε όλη σχεδόν την χώρα.

Η Ελλάδα κατά την απελευθέρωση βρισκόταν μέσα στα ερείπια, με την οικονομία της εξαρθρωμένη και εκμηδενισμένη.

Οι υλικές ζημιές τις οποίες υπέστη η χώρα κατά την κατοχή ήταν μέγιστες. Υπολογίσθηκε ότι:

- 1) Η μείωση της παραγωγής κατά το τέλος του πολέμου στα δημητριακά ανήλθε σε 40%, για το καπνό σε 80%, σταφίδα 60% κλπ.
- 2) Η μείωση του κτηνοτροφικού κεφαλαίου έφτασε στα 50% για τα μεγάλα ζώα και 30% για τα μικρά.
- 3) Η μείωση του δασικού πλούτου υπερέβη το 20%.
- 4) Η μείωση της βιομηχανικής παραγωγής σε 50% και πλέον.
- 5) Η απώλεια της εμπορικής και επιβατηγού ναυτιλίας σε 70% κλπ.

Έτσι το έργο της ανόρθωσης και ανασυγκροτήσεως ήταν μέγιστο και δυσβάσταχτο ταυτοχρόνως για την φτωχή μας χώρα.

Ευτυχώς όμως στο έργο αυτό η Ελλάδα δε παρέμεινε μόνη της. Διάφοροι Διεθνείς Οργανισμοί παρ'είχαν την ενίσχυσή τους, η οποία ενίσχυση ανήλθε σε 1.198.000.000 δολάρια. Βέβαια η σημαντικότερη και την πιο κατάλληλη στιγμή βοήθεια ήρθε από τους αμερικάνους του δόγματος Τρούμαν και του σχεδίου Μάρσαλ το 1948, όπου έδωσαν στην Ελλάδα την οριστική νίκη και γαλήνη.

Η Δράση της ΑΤΕ κατά την Γ'. περίοδο(Μεταπολεμική)

Ως μόνη πηγή κεφαλαίων η ΑΤΕ κατά την έναρξη του έργου της πριν την απελευθέρωση είχε την Τράπεζα της Ελλάδος.

Τα κεφάλαια αυτά που είχε στην διάθεσή της η ΑΤΕ δεν δόθηκαν ως προικοδότηση απ' την Τράπεζα της Ελλάδος όπως συνέβη και κατά την ίδρυσή της, αλλά δόθηκαν με τρόπο πιστώσεων προς αυτήν και μάλιστα με έλεγχο από τη Νομισματική Επιτροπή.

Έτσι η Αγροτική τράπεζα με την στέρηση των κεφαλαίων της και την έλλειψη επαρκών πιστώσεων εκ μέρους της Τράπεζας της Ελλάδος και τέλος τη νομισματική αστάθεια λόγω υποτίμησης της δραχμής, δεν αναπτύχθηκαν οι δραστηριότητές της υπό τη μορφή και έκταση που είχε προπολεμικά.

Κατά το πρώτο έτος της απελευθέρωσης, εξαιτίας των παραπάνω λόγων η Αγροτική τράπεζα περιορίστηκε σε χορηγήσεις προς τους παραγωγούς μόνο με βραχυπρόθεσμες πιστώσεις.

Αντιθέτως κατά το 1952, κατόπιν μάλιστα της σύναψης της Ελληνοβρετανικής οικονομικής συμφωνίας, η Αγροτική τράπεζα της δόθηκε να καταρτίσει πλήρες πρόγραμμα ενίσχυσης της γεωργίας και παρά την στενότητα των μέσων η Τράπεζα προέβη σε έγκυρη και αποτελεσματική ενίσχυση των διαφόρων κλάδων της γεωργικής παραγωγής. Με αποτέλεσμα η συνολική αξία παραγωγής στο τέλος του έτους 1955 υπολογίστηκε σε 5.000.000.000.000, τα χορηγηθέντα σε αγρότες δάνεια ανήλθαν σε 384.000.000.000 με ποσοστό 7,7%. Αυτό όπως είναι ευνόητο οφείλεται στο βάρος της απόδοσης της αγροτικής παραγωγής.

Έτσι με βάση τις παραπάνω καταμετρήσεις συνειδητοποιούμε ότι μια καινούργια εποχή αρχίζει για τον αγροτικό πληθυσμό και πόσο μάλιστα για την Αγροτική τράπεζα.....

2.4.2 Η Δεύτερη Φάση 1960 – 1998 **(περίοδος γενικής ανασυγκρότησης)**

Μπαίνοντας στην δεκαετία του 60' και ενώ όλα δείχνουν ότι θα συνεχιστεί η σταθερή ανάπτυξη την ελληνικής γεωργίας,πραγμα- τοποιούνται αγροτικοί αγώνες-κινητοποιήσεις,με αιτία την μεγάλη διαφορά που υπήρχε στο χαμηλό βιοτικό επίπεδο της υπαίθρου σε σχέση με τη ζωή στα αστικά κέντρα. Αναμφίβολα οι αγρότες αποτελούν εκείνη την περίοδο την πιο αδικημένη κοινωνική κατηγορία του ελληνικού πληθυσμού. Το πρόβλημα δε σχετίζεται με την άνιση έκταση των καλλιεργειών. Το ζήτημα είναι πως το σύνολο σχεδόν των γεωργών κατέχουν μικρό κλήρο, τον οποίο από κοινού οι οικογένειες τον καλλιεργούν. Αυτό έχει ως συνέπεια να μην μπορούν να εμφανίσουν υψηλά επίπεδα αποδοτικότητας με αποτέλεσμα η ελληνική παραγωγή να θεωρείται πως έχει ακριβές τιμές και να μην προτιμάται από τις ξένες αγορές. Για το ύψος των τιμών,ευθύνες έχουν και τα υψηλά κόστη χρήσης λιπασμάτων και αγοράς αγροτικών μηχανημάτων, τα οποία τα καθορίζουν μονοπωλιακές επιχειρήσεις πραγματοποιώντας υψηλά ποσοστά κερδοφορίας.

Στην ουσία ο έλληνας αγρότης στη δεκαετία του '60 βρίσκεται σε μια διπλά δεινή θέση. Από τη μια δυσκολεύεται να πουλήσει τα προϊόντα του στο εξωτερικό και από την άλλη συνθλίβεται από τις χαμηλές τιμές που του δίνουν οι μεγάλες εμπορικές επιχειρήσεις που αγοράζουν τη σοδειά του, εξαναγκάζόμενος συνεχώς να προσφεύγει σε νέο δανεισμό. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να μην υπάρχει ουσιαστική κοινωνική διαφοροποίηση ενός της μεγάλης πλειοψηφίας των αγροτών, αλλά οι τελευταίοι έχουν συνολικά ενσωματωθεί από το καπιταλιστικό σύστημα ως εργαζόμενοι με το κομμάτι.

Οι σημαντικοί κοινωνικοί αγώνες (εργατικές κινητοποιήσεις) που θα εκτυλιχθούν στην περίοδο αυτή θα λειτουργήσουν ενθαρρυντικά για τους αγρότες ωθώντας τους στο να εμφανίσουν, μετά από πολλά χρόνια, αγωνιστικές πρακτικές. Ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί η μαζικότητα των κινητοποιήσεων, ο δυναμικός τους χαρακτήρας και, αρκετά συχνά η αυτονόμηση από παραδοσιακές συνδικαλιστικές δομές όπως η ΠΑΣΕΓΕΣ(Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών). Τα αιτήματά τους είναι επιθετικής υφής, δεν αγωνίζονται για να ακυρωθεί κάποιος νόμος, αλλά ζητούν καλύτερες τιμές για προϊόντα και ρύθμιση για τα χρέη τους.

Μέσα από αυτούς τους αγώνες οι αγρότες θα πολιτικοποιηθούν και θα ξεφύγουν από το φοβικό κλίμα της μετεμφυλιακής Ελλάδας. Θα πιστέψουν πως μπορούν τα πράγματα να αλλάξουν και αυτό θα φανεί με την εκλογική τους συμπεριφορά το 1963 αλλά κυρίως το 1964. Η μεγάλη μετατόπιση των αγροτικών στρωμάτων από την ΕΡΕ(Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) προς την ΕΚ στις εκλογές του 1963 θα προλογίσει και την ευρεία εκλογική νίκη του τότε κυβερνούντος κόμματος. Δεδομένου του ότι οι αγρότες αποτελούσαν ένα πολύ μεγάλο τμήμα του εκλογικού σώματος το οποίο παραδοσιακά ψήφιζε συντηρητικά, η αλλαγή της εκλογικής τους συμπεριφοράς αποτέλεσε γεγονός ευρείας κλίμακας που έπαιξε καθοριστικό ρόλο για την ριζική αλλαγή των πολιτικών συσχετισμών.

Έτσι με αυτές τις προσπάθειες των αγροτών, η ΑΤΕ στράφηκε στην ανάπτυξη νέων δυναμικών κλάδων παραγωγής, είτε για την υποκατάσταση εισαγόμενων (π.χ. ζαχαρότευτλα, καλαμπόκι, αγελαδοτροφή κ.λ.π.), είτε για την τόνωση του εξαγωγικού εμπορίου (π.χ. οπωροκηπευτικά, βαμβάκι, καπνά κ.λ.π.). Η ΑΤΕ σχεδίασε και ίδρυσε σημαντικό αριθμό γεωργικών βιομηχανιών για την αξιοποίηση της πλεονάζουσας παραγωγής. Το 1963 ιδρύεται στην ΑΤΕ ειδική Διεύθυνση Γεωργικών Βιομηχανιών, η οποία στελεχώνεται από εξειδικευμένα στελέχη που μετεκπαιδεύει η ίδια η τράπεζα στο εξωτερικό και το εσωτερικό (τεχνολόγους τροφίμων, χημικούς, οικονομολόγους εξειδικευμένους σε γεωργικά θέματα κ.λ.π.) Με τη λήξη και της δεύτερης περιόδου, αρχίζουν να αποκτούν προβάδισμα οι φορείς εταιρικής μορφής, είτε αυτοί αφορούν ιδιώτες επενδυτές είτε τις Συνεταιριστικές Οργανώσεις των αγροτών.

Οι δύο παραπάνω περίοδοι προσέδωσαν στην ΑΤΕ και τον ιδιαίτερο, προσωπικό της χαρακτήρα, που θα μπορούσε εύκολα να οριστεί ως **κοινωνικο-αναπτυξιακός παρά ως πελατοκεντρικός**. Η ΑΤΕ ήταν αυστηρά εξειδικευμένη σε θέματα της αγροτικής ανάπτυξης, αντλούσε τα κεφάλαιά της από το κράτος και οι αγρότες ήταν υποχρεωμένοι να απευθυνθούν σ' αυτήν για την προώθηση των επενδυτικών πρωτοβουλιών τους. Ταυτόχρονα, μέσω της ΑΤΕ, διεκπεραίωναν και όλες τις υπόλοιπες αγροτικές δοσοληψίες, που αφορούσαν την είσπραξη επιδοτήσεων, αναζήτηση καλλιεργητικών οδηγιών, είσπραξη αποζημιώσεων, πληρωμές για λιπάσματα και σπόρους ή οτιδήποτε άλλο.

Η ΑΤΕ από την άλλη πλευρά είχε σίγουρη την πελατεία της και ποτέ μέχρι τότε δεν ασχολήθηκε με ζητήματα του ευρύτερου τραπεζικού ανταγωνισμού (διεύρυνση νέων αγορών, προσέλκυση πελατών, διαφήμιση, διαμόρφωση εσωτερικών χώρων των υπηρεσιών της κ.λ.π.) **Στα μέσα της δεκαετίας του '70**, τα τραπεζικά δεδομένα είχαν αρχίσει να αλλάζουν ραγδαία. Η ΑΤΕ πέρα από τον ίδιο της τον εαυτό βρίσκεται αντιμέτωπη και με πλήθος εξωτερικών προσκλήσεων. Η είσοδος της χώρας στην ΕΟΚ, η σταδιακή απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος και η κατάργηση των μονοπωλίων επέβαλαν στην ΑΤΕ να σταθεί ως *αυτόνομος* τραπεζικός Οργανισμός.

Την δεκαετία του **1980**, εφαρμόστηκε μια «φιλοαγροτική» πολιτική ενίσχυσης των εισοδημάτων των αγροτών πέραν των δυνατοτήτων της οικονομίας κυρίως μέσω των συνεταιρισμών, οι οποίοι παρακινήθηκαν σε οικονομικές δραστηριότητες που ξεπερνούσαν κατά πολύ τις δυνατότητές τους, και που τελικά οδήγησαν στη δική τους καταχρέωση, ενώ στην πραγματικότητα αφορούσαν την άσκηση «κοινωνικής πολιτικής» εκ μέρους του κράτους. Από την άλλη η Αγροτική Τράπεζα διεύρυνε τις δραστηριότητες της στον εξωγεωργικό τομέα αναπτύσσοντας ένα ευρύ δίκτυο καταστημάτων σε όλη την Ελλάδα, καθώς και χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες. Στα πλαίσια αυτά, ιδρύει τις ασφαλιστικές εταιρίες Αγροτική Ασφαλιστική και Αγροτική Ζωής. Η **Αγροτική Ασφαλιστική** ιδρύθηκε το 1980 με κύριο μέτοχο την Αγροτική Τράπεζα, ενώ με μικρό ποσοστό συμμετείχαν Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις. Η ίδρυσή της ήταν το αποτέλεσμα του διαχωρισμού των ασφαλιστικών εργασιών από τις τραπεζικές που μέχρι τότε ασκούσε η Αγροτική Τράπεζα. Έτσι, μεγάλο μέρος των εργασιών της αποτέλεσε συνέχεια της ασφαλιστικής δραστηριότητας που είχε ήδη αναπτύξει αυτοτελώς η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ.

Το **1986** αποφασίστηκε ο διαχωρισμός του Κλάδου Ζωής από τον Κλάδο Ζημιών, ο οποίος αποτέλεσε αντικείμενο εργασιών της ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ. Οι δυο εταιρίες παρουσίασαν και παρουσιάζουν μια ραγδαία και σημαντική ανάπτυξη μέχρι και σήμερα.

Και φτάνουμε στο **1991** όπου η ΑΤΕ από κοινωφελές πιστωτικό ίδρυμα μετατρέπεται σε **Ανώνυμη Εταιρία** στα πλαίσια της δεύτερης τραπεζικής οδηγίας της Ε.Ε. και με μεγάλη προσπάθεια ξεκινά τη μετεξέλιξή της σε Τράπεζα πολλαπλών δραστηριοτήτων, στα πλαίσια ενός ισχυρού χρηματοπιστωτικού Ομίλου, που μπορεί να σταθεί και να αναπτυχθεί στην τραπεζική αγορά του ευρώ, μια αγορά με έντονο ανταγωνισμό, κινδύνους, προκλήσεις και ευκαιρίες. Γενικότερα υπήρξαν πολλές είδους εξελίξεις που αφορούσαν είτε **τον οικονομικό τομέα**, είτε **τον αγροτικό τομέα**, είτε **τον νομισματικό**, τα οποία θα αναλύσουμε και παρακάτω.

2.4.2.1 Γενικές Εξελίξεις:

Η οικονομική κατάσταση της χώρας συνέχισε και το 1991 να παραμένει δύσκολη. Η αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) κατά 1% σε σχέση με την πτώση του κατά 0,4% στο προηγούμενο έτος, προήλθε κατά κύριο λόγο από την άνοδο του αγροτικού προϊόντος. Στους μη αγροτικούς τομείς, το μέγεθος του δευτερογενούς μειώθηκε ελαφρά, ενώ μικρή αύξηση εμφάνισε το αντίστοιχο των υπηρεσιών.

Οι εξελίξεις αυτές ήταν, σε σημαντικό βαθμό, επακόλουθο της μακροοικονομικής πολιτικής που ασκήθηκε. Η ελαφρά συρρίκνωση της εγχώριας ζήτησης προήλθε από την ελάττωση των **ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου** κατά 2,1%. Η μείωση αυτή οφείλεται αποκλειστικά στις ιδιωτικές επενδύσεις – οι οποίες για πρώτη φορά εδώ και χρόνια ελαττώθηκαν – και θα ήταν μεγαλύτερη αν δεν αυξάνονταν ο όγκος των δημόσιων επενδύσεων.

Στον τομέα της διάθεσης των αγροτικών προϊόντων, σταδιακά, από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και εντεύθεν, ο έλεγχος της διακίνησης ειδικά των προϊόντων ευρείας λαϊκής κατανάλωσης, πέρασε από τα χέρια των συνεταιριστικών οργανώσεών τους, κατευθείαν στον έλεγχο των managers των μεγάλων αλυσίδων τύπου «Σούπερ Μάρκετ» καθώς και των χονδρεμπόρων (μεσαζόντων), οι οποίοι ελέγχουν την αγορά και καθορίζουν τις τιμές σε βάρος των παραγωγών και των καταναλωτών. Με αποτέλεσμα να υπολογίζεται πια ότι, κατά μέσο όρο και σε όλη την γκάμα των αγροτικών προϊόντων ευρείας λαϊκής κατανάλωσης μόλις το 1/3 της τιμής καταναλωτή να φθάνει τελικά στον παραγωγό. Σε πολλές δε περιπτώσεις που αφορούν στη διακίνηση οπωροκηπευτικών, η σχέση «τιμής αγρού» και «τιμής καταστήματος» να είναι 1 προς 10.

Η δημόσια κατανάλωση μειώθηκε, ενώ μικρή μεγέθυνση παρουσίασε η ιδιωτική.

Η άνοδος του δείκτη τιμών καταναλωτή επιβραδύνθηκε φθάνοντας στο 17,8 % το 1990. Στην αποκλιμάκωση του πληθωρισμού συνέβαλε σημαντικά η εισοδηματική πολιτική, μειώνοντας το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Παρ' όλα αυτά, ο μέσος ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού στην Ελλάδα υπήρξε υπερτετραπλάσιος σε σχέση με τον αντίστοιχο των χωρών μελών του ΟΟΣΑ και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Μικρή βελτίωση εμφάνισε η κατάσταση στα **δημόσια οικονομικά**. Αισθητή βελτίωση εμφάνισε το **ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών**, εξαιτίας κυρίως της αύξησης των αδήλων πόρων. Σε αυτό συνέβαλαν σημαντικά οι κοινοτικές μεταβιβάσεις, οι οποίες ξεπέρασαν τα 4 δις. Δολάρια έναντι 2,9 το 1990.

Τέλος, ο δείκτης της σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής σημείωσε πτώση, σε μέσα επίπεδα, κατά 11,2% έναντι 9% τον προηγούμενο χρόνο.

Ειδικότερα, η δραχμή υποτιμήθηκε κατά το 1991 περισσότερο έναντι του δολαρίου και λιγότερο έναντι του μάρκου και του ECU.

Όσο αφορά **τις νομισματικές και πιστωτικές εξελίξεις** σημαντική επιβάρυνση παρουσίασε ο ρυθμός της προσφοράς χρήματος με τη στενή έννοια (M1), αφού δεν ξεπέρασε το 10% έναντι 25,2% το 1990. Η καθοδική αυτή τάση προήλθε από τη μικρή άνοδο τόσο της νομισματικής κυκλοφορίας όσο και των καταθέσεων όψεως των ιδιωτών.

Αν και οι αποταμιευτικές καταθέσεις κινήθηκαν με χαμηλότερους ρυθμούς από εκείνους της προσφοράς του χρήματος με τη στενή έννοια και παρά την μείωση των τραπεζικών ομολόγων κατά 606% η προσφορά χρήματος με την έννοια του διευρυμένου M3 επεκτάθηκε με ταχύτερο ρυθμό (11,8%) από την αντίστοιχη με τη στενή έννοια. Η αιτία γι' αυτό ανάγεται στη θεαματική αύξηση των REPOS (πωλήσεις χρεογράφων σε ιδιώτες με συμφωνία επαναγοράς). Οι καταθέσεις ιδιωτών σε δραχμές αυξήθηκαν κατά 752,9 δις. δραχμές ή 9,3% έναντι 13,5% το 1990 και 23,1% το 1989. Η κάμψη αυτή αποδίδεται αφενός μεν στη φορολόγηση των τόκων των καταθέσεων, αφετέρου δε στη σταδιακή μετατόπιση του ενδιαφέροντος των αποταμιευτών προς εναλλακτικές τοποθετήσεις των ρευστών περιουσιακών στοιχείων.

Ειδικότερα, η επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των καταθέσεων όψεως υπήρξε έντονη (15,6% το 1991 έναντι 42,5% το 1990). Οι καταθέσεις προθεσμίας συρρικνώθηκαν σε επίπεδο χαμηλότερο εκείνου του προηγούμενου έτους.

Η ζήτηση πιστώσεων επηρεάστηκε κυρίως από τη στασιμότητα στην οποία παρέμεναν οι παραγωγικοί κλάδοι και κατά το 1991 αλλά και από τη διατήρηση των επιτοκίων χορηγήσεων σε ψηλά επίπεδα παρά την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Συνέπεια αυτού, και σε συνδυασμό με τις προβλέψεις για ταχύτερη διολίσθηση της δραχμής ήταν να υποκατασταθεί μέρος του δανεισμού σε δραχμές από δανεισμό σε συνάλλαγμα.

Οι εξελίξεις στο θεσμικό πλαίσιο του Τραπεζικού Συστήματος, οι οποίες επηρέασαν την ΑΤΕ κατά το 1991 ήταν :

- 1) Από 25.01.1991 έγινε δυνατή για την ΑΤΕ η τοποθέτηση κεφαλαίων στη διατραπεζική αγορά χρήματος σε δραχμές χωρίς ποσοτικούς περιορισμούς.
- 2) Από 20.05.1991 επεκτάθηκε η δυνατότητα της ΑΤΕ να διενεργεί πράξεις σε συνάλλαγμα και σε συναλλαγές που δεν είναι σχετικές με τις εργασίες της.
- 3) Από 29.07.1991 η ΑΤΕ μπορεί να χορηγήσει δάνεια όλων των κατηγοριών όπως όλες οι εμπορικές τράπεζες.
- 4) Από 30.09.1991 αυξήθηκε από 3,5% σε 4,5% το άτοκο μέρος του ποσοστού της υποχρεωτικής δέσμευσης επί των καταθέσεων των τραπεζών που κατατίθενται στην Τράπεζα της Ελλάδος. Το συνολικό ύψος της δέσμευσης καθορίστηκε σε 9% για τις εμπορικές τράπεζες και 5,5% για την ΑΤΕ.

Έπειτα **στον Αγροτικό τομέα** το αγροτικό προϊόν, μετά από τη μεγάλη λόγω της ξηρασίας μείωση του κατά το 1990 εμφάνισε άνοδο κατά 7% σε σταθερές τιμές του 1970 που οφείλεται αποκλειστικά στην αύξηση της φυτικής παραγωγής. Οι ευνοϊκές καιρικές συνθήκες που επικράτησαν είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση των στρεμματικών αποδόσεων των περισσότερων καλλιεργειών σε σχέση με το 1990.

Στις **αροτραίες καλλιέργειες** παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση στην παραγωγή των σιτηρών και του καπνού ενώ μειώθηκε η παραγωγή βιομηχανικών φυτών. Συνεχίστηκε και επιταχύνθηκε ο ρυθμός μείωσης των καλλιεργούμενων με μαλακό σιτάρι εκτάσεων , ενώ παράλληλα αυξήθηκαν οι εκτάσεις με σκληρό σιτάρι.

Στον **αραβόσιτο** παρατηρήθηκε αύξηση τόσο στην έκταση όσο και στην παραγωγή που οφείλεται στις καλές αποδόσεις και στη στροφή των βαμβακοκαλλιεργητών και προς την καλλιέργεια αυτή.

Στο **βαμβάκι**, είχαμε για δεύτερη χρονιά σημαντική μείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων, ειδικότερα στις βόρειες περιοχές της χώρας. Η σημαντική όμως αύξηση των τιμών παραγωγού σε συνάρτηση με τις ψηλές αποδόσεις εξασφάλισαν πολύ ικανοποιητικό εισόδημα παραγωγού. Το γεγονός αυτό θα συμβάλλει πιθανότατα στην επέκταση της καλλιέργειας κατά το 1992.

Στον **καπνό** παρατηρήθηκε κατά το 1991 συνολική αύξηση των εκτάσεων και της παραγωγής κατά 10% και 27% αντίστοιχα. Σημαντική εξακολούθησε να είναι η αύξηση των εκτάσεων και της παραγωγής της ποικιλίας Virginia κατά 78% και 52% αντίστοιχα. Παρά τη αύξηση της παραγωγής και των προβληματικών ποικιλιών, τελικά επιτεύχθηκε η απορρόφηση τους μέσα στις χρονικές προθεσμίες της χορήγησης του κοινοτικού πριμ.

Στις **δενδρώδεις καλλιέργειες**, η παραγωγή ελαιοκομικών προϊόντων εμφανίζει θεαματική αύξηση, (η συμβολή τους στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής έφτασε το 45%) με παράλληλη μείωση ή στασιμότητα των λοιπών δενδρωδών, ενώ είχαμε θεαματική αύξηση το λάδι (διπλάσιος του όγκου παραγωγής) παρουσιάστηκε μεγάλη μείωση στα μήλα (53,3%) και μικρότερη στα εσπεριδοειδή (11%) ενώ η παραγωγή ροδάκινων έμεινε στάσιμη.

Η **κτηνοτροφική παραγωγή** παρέμεινε για μία ακόμα χρονιά σχεδόν στάσιμη. Σημειώθηκε μικρή μόνο αύξηση στην παραγωγή χοιρινού κρέατος η οποία όμως αντισταθμίστηκε από αντίστοιχη μείωση της παραγωγής γάλακτος. Η παραγωγή των άλλων ειδών κρέατος παρέμεινε ουσιαστικά στα επίπεδα του προηγούμενου έτους.

Όσο αφορά **την δασική παραγωγή** το μόνιμο μεγάλο έλλειμμα της χώρας σε προϊόντα ξυλείας αυξήθηκε ακόμα περισσότερο κατά το 1991 χάρη στη χρόνια πια μείωση της πρωτογενούς παραγωγής ξύλου.

Τέλος, στην **αμπελουργία** συνεχίστηκε η μικρή μείωση των εκτάσεων, η παραγωγή όμως αυξήθηκε κατά 10% σε σχέση με το 1990.

2.4.2.2 Η Κοινωνική Πολιτική στον Αγροτικό Τομέα

Με την μετατροπή της ΑΤΕ σε Ανώνυμη Εταιρεία η **Κοινωνική Πολιτική στον Αγροτικό Τομέα** συνέχισε να τηρείται.

Το 1991 ήταν ένας χρόνος συνέχισης των μέτρων περιορισμού των δαπανών που εφαρμόζονται στον γεωργικό τομέα τα τελευταία χρόνια, καθώς και χάραξης νέων στόχων και αρχών της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

Το γεωργικό έτος 1991 μπορεί να θεωρηθεί κατά πολύ ευνοϊκότερο από άποψη κλιματολογικών συνθηκών σε όλα τα κράτη – μέλη της Κοινότητας, με αποτέλεσμα να βελτιωθεί η παραγωγή σε σχέση με το 1990. Συγχρόνως, υλοποιήθηκαν μέσα στο 1991 πολλές νέες κοινοτικές πρωτοβουλίες για την βελτίωση των αγροτικών ζωνών, όπως η πρωτοβουλία Leader, που αναφέρεται στην ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη με αρχική επιχορήγηση 400εκ. ECU και στα πλαίσια της οποίας αναμένεται να εγκριθούν 200 περίπου σχέδια. Η πρωτοβουλία αυτή είχε μεγάλη απήχηση και στην Ελλάδα, όπου κινητοποιήθηκαν πολλοί τοπικοί φορείς και υπέβαλλαν σχετικές προτάσεις συνολικού ύψους 35δισ. δρχ.

Εξάλλου, συνεχίστηκε και κατά το 1991 η εφαρμογή των μέτρων "οριζόντιου χαρακτήρα" για την βελτίωση της αποτελεσματικότητας των γεωργικών διαρθρώσεων, όπως ο κανονισμός 2328/91, που αποτελεί πρόσφατη κωδικοποίηση του παλαιού κανονισμού της ΕΟΚ 797/85 και συγκεντρώνει όλα τα μέτρα για την βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, την διατήρηση της γεωργίας σε ορεινές περιοχές και σε μειονεκτικές ζώνες καθώς και στην προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης συνεχίστηκαν με πολύ περιορισμένα αποτελέσματα τα συνοδευτικά μέτρα της πολιτικής των αγορών, γνωστά ως "διαρθρωτικοί σταθεροποιητές" που περιλαμβάνουν την προσωρινή παύση της καλλιέργειας των ορόσημων γαιών, την εκτατικοποίηση των καλλιεργειών και την πρόωρη συνταξιοδότηση.

Ακόμη, συνεχίστηκε η εφαρμογή του ειδικού προγράμματος έρευνας στον τομέα της "ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και της διαχείρισης των γεωργικών πόρων 1989-1993", ενώ εγκρίθηκε νέο ειδικό πρόγραμμα έρευνας προϋπολογισμού 333εκ. ECU για τον τομέα της γεωργίας και των δραστηριοτήτων επεξεργασίας γεωργικών προϊόντων και της αλιείας για την χρονική διάρκεια 1991-94.

Πάντως, το 1991 αποτελεί σταθμό για την επίλυση των βασικών προγραμμάτων της ΚΑΠ(Κοινή Αγροτική Πολιτική) η οποία οδηγήθηκε σε νέες προτάσεις για την εξέλιξη και το μέλλον της.

Η αναθεώρηση της ΚΑΠ προσανατολίζεται κυρίως προς:

- Την αποτελεσματική δημοσιονομική πειθαρχία με σημαντικές περικοπές των τιμών στα πλεονασματικά προϊόντα (σιτηρά, γάλα, βούτυρο, βόειο κρέας κ.λ.π.).
- Τον έλεγχο της παραγωγής και των αποθεμάτων.
- Την προσαρμογή της πολιτικής τιμών σύμφωνα προς τις δυνάμεις της αγοράς.
- Την ουσιαστική εισοδηματική αποζημίωση για την μείωση των τιμών.
- Την προστασία του παραγωγού με βάση την καλλιεργούμενη επιφάνεια και όχι τον όγκο παραγωγής.
- Την άμβλυνση των εισοδηματικών διαφορών με έμφαση στην στήριξη του εισοδήματος των παραγωγών και όχι της παραγωγής και ιδιαίτερα στην ενίσχυση των μικρών και μεσαίων παραγωγών. Επιπλέον, θα υιοθετηθεί με σειρά μέτρων για την ενθάρρυνση λιγότερων εντατικών μεθόδων παραγωγής καθώς και για την βελτίωση του συστήματος πρόωρης συνταξιοδότησης.

Με τις νέες προτάσεις ΚΑΠ μπαίνει σε μία νέα φάση με έντονο κοινωνικό και περιβαλλοντολογικό χαρακτήρα.

2.4.3 Η Τρίτη Φάση 1998 μέχρι σήμερα (Νέα Εποχή)

Το 1998 η Αγροτική Τράπεζα προκειμένου να αντιμετωπίσει τα οικονομικά και λειτουργικά της προβλήματα ξεκίνησε ένα πρόγραμμα οικονομικής εξυγίανσης, αναδιοργάνωσης και λειτουργικού εκσυγχρονισμού. Οι στόχοι αυτού του προγράμματος είναι :

- Η βελτίωση της κεφαλαιακής επάρκειας.
- Η εξυγίανση και ενίσχυση των μεγεθών του ισολογισμού.
- Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Τράπεζας.

Έτσι στα μέσα του 1999 και αφού ήταν προφανές ότι τα προγράμματα στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην εδαφική, οικονομική και κοινωνική συνοχή. Προς τον σκοπό αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) σε συνεργασία με την ΑΤΕ θέσπισε το τρέχον πλαίσιο της κοινοτικής στήριξης, το οποίο συνέβαλε στην αγροτική ανάπτυξη μεταξύ 2000 και 2006.

Ο εν λόγω κανονισμός θεσπίζει το πλαίσιο της κοινοτικής στήριξης για μια αιεφόρο αγροτική ανάπτυξη, μεταξύ της 1ης Ιανουαρίου 2000 και 1ης Ιανουαρίου 2007. Συνοδεύει και συμπληρώνει τα άλλα μέσα της [Κοινής Γεωργικής Πολιτικής](#) (ΚΓΠ) και της [κοινοτικής διαρθρωτικής πολιτικής](#).

Τα επιλέξιμα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης με βάση αυτόν τον κανονισμό ταξινομούνται σε δύο ομάδες:

- **συνοδευτικά μέτρα της μεταρρύθμισης του 1992:** πρόωρη συνταξιοδότηση, γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα, αναδάσωση, καθώς και το καθεστώς που αφορά τις μειονεκτικές περιοχές·
- **μέτρα εκσυγχρονισμού και διαφοροποίησης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων:** επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, εγκατάσταση νέων γεωργών, κατάρτιση, στήριξη των επενδύσεων στις εγκαταστάσεις μεταποίησης και εμπορίας, συμπληρωματική ενίσχυση στη δασοκομία, προώθηση και αναπροσανατολισμός της γεωργίας.

Στις αρχές του **2001** Η Αγροτική Τράπεζα πραγματοποιεί αύξηση μετοχικού κεφαλαίου για την εισαγωγή της στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών και από τον Ιανουάριο του έτους διαπραγματεύεται η μετοχή της στο ΧΑΑ. Με την είσοδό της στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών σηματοδότησε μια νέα εποχή υλοποίησης ενός φιλόδοξου προγράμματος εξυγίανσης, εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης ακόμα και πέρα του αρχικού τομέα των δραστηριοτήτων της.

Την περίοδο **2004 – 2006** η Τράπεζα βελτίωσε την ανταγωνιστικότητα και την αποτελεσματικότητα του Δικτύου της και πέτυχε σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Με μια γιγαντιαία αύξηση του μετοχικού της κεφαλαίου (Ιούνιος 2005), με δυναμική πολιτική εξυγίανσης του χαρτοφυλακίου της, με αποτελεσματική εφαρμογή του νόμου για τα Πανωτόκια, με μετασχηματισμό της εταιρικής της εικόνας ως ATEbank, καθώς και με την εισαγωγή της μετοχής της ATEbank στο δείκτη FTSE/Athex 20 των επιχειρήσεων μεγάλης κεφαλαιοποίησης (Νοέμβριος 2005), επιβεβαιώνει τη θέση της ως μία από τις μεγαλύτερες τράπεζες στην Ελλάδα. Προχωρεί στην ανανέωση της εταιρικής ταυτότητάς της με μετασχηματισμό της εικόνας των καταστημάτων και των ATMs και το **2006**, συνεχίζοντας την πολιτική των δύο προηγούμενων ετών, επεκτείνει τις δραστηριότητές της στα Βαλκάνια με την εξαγορά ποσοστού της AIKBanka στη Σερβία και της MINDBank (Ιούλιος 2006) στη Ρουμανία, η οποία μετασχηματίζεται σε ATEbank Romania και επιτυγχάνει την έκδοση άδειας για τραπεζοασφαλιστικές εργασίες.

Το **2007** θεσπίζεται το **Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ)** από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και σε συνεργασία με την ΑΤΕ, καθορίζει τις προτεραιότητες της Ελλάδας για την περίοδο 2007-2013 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης.

Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης 2007-2013 για την Ελλάδα εστιάζεται σε τρεις βασικούς άξονες:

- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας
- Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας

Με ισχυρή κεφαλαιακή δομή, αυξανόμενη κερδοφορία, με αποτελεσματική και σύγχρονη διοίκηση, με διαφάνεια στη λειτουργία της, καθώς και επιχειρησιακή πελατοκεντρική φιλοσοφία, η ΑΤΕbank στοχεύει στην περαιτέρω ανάπτυξη της στο ελληνικό και διεθνές οικονομικό περιβάλλον.

2.5 Αγροτική Τράπεζα-Το Τέλος Εποχής

Το **2009**, συμπληρώθηκαν **80 χρόνια** από της ίδρυσης της ΑΤΕ. Στη διαδρομή αυτή της ζωής της, καθοριστική υπήρξε η συμβολή της στη γεωργική παραγωγή και κατ'έκταση στην **ελληνική αγροτική οικονομία** στην οποία διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο, ειδικότερα στις μεταρρυθμίσεις και στην ανάπτυξη συνεταιρισμών αλλά και ακόμη των βιομηχανιών του κλάδου. Έντονη θεωρείται και η παράλληλη κοινωνική της συνεισφορά σε κρίσιμες ιστορικές περιόδους, (πολέμου, κατοχής, αντίστασης) και στην ανασυγκρότηση της Χώρας. Παρ'όλα αυτά το συγκεκριμένο διάστημα η οικονομική κατάσταση στην χώρα πάει απο το κακό στο χειρότερο. Η οικονομική κρίση έχει εισβάλλει για τα καλά στην εθνική οικονομία και μαζί με αυτήν και το Μνημόνιο.

Την περίοδο **2010 - 2012** η ΑΤΕbank προχωρεί σε ριζική λειτουργική και οργανωτική αναδιάρθρωση για να ανταποκριθεί επιτυχώς στις σύγχρονες προκλήσεις και να διασφαλίσει τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά της προς όφελος των πελατών, των μετόχων, των εργαζομένων της και συνολικά της ελληνικής οικονομίας.

Ο Όμιλος από τις αρχές του **2010**, υλοποιεί εγκεκριμένο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Πρόγραμμα Αναδιάρθρωσης, με βασικούς στόχους την εξυγίανση του δανειακού του χαρτοφυλακίου, τον οργανωτικό του εκσυγχρονισμό και τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης οικονομικής του βιωσιμότητας.

Στο τέλος του **2011**, ο Όμιλος της Αγροτικής Τράπεζας διέθετε ένα δίκτυο 468 καταστημάτων, κυρίως στην Ελλάδα και ένα μικρό αριθμό στο εξωτερικό (Ρουμανία και Γερμανία). Επιπλέον, διέθετε ένα δίκτυο από 912 ΑΤΜ στην Ελλάδα. Η ΑΤΕbank με σταθερό ευρωπαϊκό προσανατολισμό ήταν πια επικεφαλής ενός δυναμικού Ομίλου εξειδικευμένων χρηματοοικονομικών εταιριών, που δραστηριοποιείται σε ασφάλειες, πιστωτικές κάρτες, αμοιβαία κεφάλαια, χρηματοδοτική μίσθωση, χρηματιστηριακές υπηρεσίες, υπηρεσίες διαχείρισης κεφαλαίων κ.α.

Το προσωπικό του ομίλου στις 31.12.2011 ανερχόταν σε 5.799 εργαζόμενους, ενώ αντίστοιχα στις 31.12.2010 ανερχόταν σε 6.132 άτομα, εκ των οποίων το μεγαλύτερο ποσοστό >95% αφορά το προσωπικό της Τράπεζας.

Στις 27.7.2012, η Τράπεζα της Ελλάδος εφάρμοσε μέτρα εξυγίανσης στην ΑΤΕ, που προβλέπει η νομοθεσία (Ν. 3601/2007 όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 4021/2011). Αυτό έγινε στο πλαίσιο του Μνημονίου, (που αποτελεί και νόμο του Ελληνικού Κράτους - Ν. 4046/2012), και πριν την παρέλευση της προθεσμίας που είχε θέσει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Η εθελοντική συμμετοχή της ΑΤΕ στη διαγραφή του δημοσίου χρέους κατά 53,5% (PSI) είχε καταλυτική επίπτωση στα ίδια κεφάλαια και στην κεφαλαιακή επάρκεια της Αγροτικής Τράπεζας. Στο πλαίσιο των διαδικασιών που όρισαν η Τράπεζα της Ελλάδος και το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, με σκοπό την αναδιάρθρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και την ενίσχυση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, αλλά και με βασική παράμετρο τη διασφάλιση των θέσεων εργασίας, η [Τράπεζα Πειραιώς](#) απορρόφησε το υγιές τμήμα της Αγροτικής Τράπεζας, στα τέλη Ιουλίου 2012.

Το υπόλοιπο τμήμα παραμένει στην λεγόμενη «κακή» Τράπεζα για εκκαθάριση ή για αξιοποίηση από το Δημόσιο, ανάλογα με την περίπτωση. Το υγιές τμήμα της ΑΤΕ περιλαμβάνει κυρίως:

- τα ενήμερα δάνεια,
- τις συμμετοχές του χρηματοπιστωτικού τομέα (πλην *leasing*),

- το χαρτοφυλάκιο τίτλων,
- τις καταθέσεις και τις υποχρεώσεις προς το Ευρωσύστημα.

Στις 25 Ιουνίου 2013, ολοκληρώθηκε η ενοποίηση των πληροφοριακών συστημάτων της πρώην ΑΤΕbank με την Τράπεζα Πειραιώς, καταργήθηκαν τα εναλλακτικά δίκτυα εξυπηρέτησης και η ιστοσελίδα της ΑΤΕbank, και οι πελάτες εξυπηρετούνται πλέον από τα αντίστοιχα της Τράπεζας Πειραιώς. Σχεδόν άμεσα ξεκίνησε και η αντικατάσταση της εταιρικής ταυτότητας των καταστημάτων της πρώην ΑΤΕbank, που ως τότε διατηρούσαν την εμπορική επωνυμία ΑΤΕbank, με αυτή της Τράπεζας Πειραιώς.

Το [Αρχοντικό Σερπιέρη](#), κτισμένο το 1880, στο οποίο στεγαζόταν το κεντρικό κατάστημα της Αγροτικής Τράπεζας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα έχει διαμορφωθεί από την δραστηριότητα των επί μέρους Τραπεζών, που βασίζουν την βιωσιμότητά τους, εκτός από τις οικονομικές κατευθύνσεις και στην στήριξη της κοινωνικής ανάπτυξης. Μία εξ αυτών των Τραπεζών και η Αγροτική τράπεζα που από την ίδρυσή της μέχρι και την συγχώνευσή της με την Τράπεζα Πειραιώς σύμβαλλε θετικά στη διαμόρφωση του πλαισίου της κοινωνικής αυτής παραμέτρου της τραπεζικής λειτουργίας, με εξέχουσα, μάλιστα, θέση.

Από τις απαρχές της ιδρύσεώς της μέχρι και στα μέσα του 2013, ακολούθησε μία εξελικτική πορεία, αξιοθαύμαστη και εντυπωσιακή, καθώς έχει συμβάλει στους κόπους χιλιάδων Ελλήνων και ελληνικών εταιρειών, στην επίτευξη των στόχων τους. Διαθέτοντας το δεύτερο μεγαλύτερο τραπεζικό δίκτυο εξυπηρέτησης στην Ελλάδα και το μεγαλύτερο στην Ελληνική Περιφέρεια, πρόσφερε ένα ανταγωνιστικό πακέτο χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών σε εταιρίες και ιδιώτες.

Με έμπειρο, εξειδικευμένο, φιλικό και συνεχώς εκπαιδευόμενο προσωπικό, το οποίο ενημερωνόταν συνεχώς για τις τελευταίες εξελίξεις αλλά και με τη χρήση τεχνολογιών αιχμής εκσυγχρόνισε τη λειτουργία της, επιτύγχανε ταχύτητα και διαρκή ανάπτυξη, βελτίωση του επιπέδου εξυπηρέτησης και κάλυψε κάθε ανάγκη του πελάτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΒΙΒΛΙΟ ΝΙΚΟΥ Π.ΓΙΑΛΙΑ 1954: Έργο και δράσεις Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος την 1^η 25ετία.
- ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΕΦΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ κ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΨΙΛΑΚΗΣ: Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος-Έκθεση Εργασιών 91’.
- ΒΙΒΛΙΟ ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ ΥΠΟΔ/ΝΤΗΣ ΑΤΕ 84’: Αγροτική Πίστη στην Ελλάδα και η ασκησή της.
- ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ:
Ίδρυση Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος και Βικιπαίδεια
- ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΑΛΟΓΗΡΩΝ